

GRUPPE 10

1940 - 1945

Fortalt af Jens Christian Vils Pedersen

GRUPPE 10

1940 - 1945

En modstandsgruppe på Mors

**Fortalt af
Jens Christian Vils Pedersen**

Forrest fra venstre: Blikkenslager Jens Chr. Vils Pedersen, Tandlæge Hans Otto Jacobsen, Fiskeeksportør Oskar Graversen. Bagerst fra venstre: Værkfører Svend Erik Olesen, sekretær Aksel Larsen, KFUM, kordegn Bror Sørensen, Bager Peter Lund.

Hermed et forsøg på at fortælle om et usædvanligt stykke fortid her på Mors for et halvt hundrede år siden. Nemlig om besættelsestiden 1940 - 1945, og om hvordan en lille gruppe KFUM-spejderførere blev inddraget i modstandskampen.

Her på Mors blev der i 1943 igangsat et illegalt bladarbejde af en gruppe borgere med tandlæge Henning Petersen som leder. Ved hjælp af et par lånte duplikatorer begyndte de at producere bladet "Frit Danmark", og kom efterhånden op på et oplagstal på 11-1200 blade, som blev uddelt til hele øens befolkning.

I 1944 begyndte disse mænd at danne grupper der skulle arbejde med modtagning af våbenedkastninger og mindre sabotagehandlinger. På grund af rygter om invasion i Jylland trak det i langdrag med den første nedkastning, men endelig i begyndelsen af august kom den første sending, og senere et par stykker mere. Men dette arbejde var i efteråret 1944 lige ved at blive revet op, da lederen Henning Petersen en nat blev arresteret. Huset, der kaldtes Strygejernnet og lå på Vesterbro blev omringet af tyske soldater.

Tandlægen fortæller her selv om arrestationen:

"Natten til den 7. oktober ved halvtitiden blev min kone og jeg vækket ved at en rude blev knust og ved lyden af en råben og banken. Man anede jo nok, hvad der var galt. Det første jeg gjorde var at ringe til Falck, hvor Mogens Houman var ved telefonen. Dermed var de andre i gruppen på forhånd advaret. Der var 12-14 mand der omringede huset. Min kone fik besked om at løbe ud af bagdøren, og det lykkedes hende heldigvis at komme bort. Så bankede tyskerne med deres geværkolber på døren og de begyndte at skyde, og jeg svarede igen med min revolver. Men da de så begyndte at smide håndgranater ind af vinduet, var der ikke andet at gøre end at overgive mig".

Henning Petersen blev kørt til et meget ublidt forhør på Teknisk Skole, hvor der huserede en afdeling tyske soldater. Man ville først og fremmest have at vide, hvor Mogens Houman boede, og da tandlægen vidste, at han var advaret, opgav han Mogens Houmans værkstedsadresse.

Næste dag stillede gestapo ved værkstedet, men da var Houman og den øvrige gruppe gået under jorden. Henning Petersen blev af tyskerne kørt til Ålborg, hvor han igen blev underlagt et brutalt forhør og blev derefter interneret i Frøslevlejren, hvor han sad indtil befrielsen d. 5. maj. Han mener selv, at grunden til at han ikke blev sendt i koncentrationslejr i Tyskland var,

at hans papirer blev tilintetgjort under de allieredes flyverangreb på gestapohovedkvarteret i Århus. Imidlertid skulle der nu dannes nye grupper, og tandlæge Hans Jacobsen fik anmodning om, at forsøge at danne en ny gruppe, og det resulterede i, at han en aften besøgte os og fortalte, at han var ved at danne en gruppe bestående af gamle og nuværende KFUM-spejderførere, og ville så vide hvordan vi så på det, og om jeg ville være med.

Han lagde ikke skjul på, at det var en alvorlig beslutning at tage, og han syntes vi skulle drøfte det med hinanden, og så senere give ham besked. Det var ikke nemt at tage stilling til, når man er en lille familie med to små børn på 2 og 4 år, og så samtidig 3 måneder før havde hørt, at en tilsvarende gruppe bestående af 8 borgere fra Hvidsten var blevet taget af tyskerne og at alle blev henrettet ved skydning i Ryvangen. Samtidig havde Hitler lige udstedt en befaling om, at alle danske modstandsfolk, der blev taget i besiddelse af våben, ville blive skudt.

Erna og jeg talte om tingene. Jeg tror vi var bange, og det var absolut ikke på grund af mod, at vi besluttede, at jeg var nødt til at deltage, men nærmere, at det ville være vanskeligt senere at leve med, at have sagt nej til en sådan opfordring.

Axel Sandemose sagde efter krigen: *“Der findes ikke mod, men forskellige grader på fejghed”* Når han handlede, som han gjorde under krigen i Norge skyldtes det egentlig angst. *“Jeg var bange for at være én af dem som sveg”*, sagde han.

Vor gruppe kom til at bestå af følgende: Hans Jacobsen, Oscar Graversen, Svend Erik Olesen, Bror Sørensen, Peder Lund, Axel Larsen og jeg - Jens Christian Vils Pedersen, og vi var enige om, at vi ville føre os frem med stor forsigtighed.

Vi blev bevæbnede med karabiner, maskinpistoler og håndgranater, og da vi ikke ville opbevare våbnene hjemme, lavede jeg til dem en stor jernkasse, som vi gravede ned i Hans'es sommerhushave på Tjørnevej. Derfra hentede vi så våbnene hver gang vi skulle i aktion.

Mors var et af de steder, der modtog mange våben- nedkastninger fra de engelske flyvere, og var på den måde en slags forsyningscentral for store dele af landet.

Fra august 1944 til krigens slutning modtog vi 26 sendinger -i alt ca. 50 tons, bestående af maskingeværer, maskinpistoler, granater og sprængstof m.m. Hver sending bestod som regel af 12 containere og disse vejede ca. 200 kg, så de var ikke altid lige nemme at håndtere og få væk i en fart.

Arbejdet med at udvælge nedkastningspladserne blev foretaget af gruppelederne, og pladsernes position blev gennem jyllandsledelsen telegraferet til England. Når man derovre havde godkendt pladsen fik man tilsendt et kodenavn.

Det kunne f.eks. være *“Hilsen til Erna, Hans, Niels”* m.m. Derefter sad vi spændt hver aften kl.6¹⁵ og lyttede til den engelske radio fra London. Hvis vort kodeord blev nævnt, kunne vi være sikre på, at Hans ringede, og at vi skulle mødes hos ham i sommerhuset nogle timer senere.

De engelske flyvere var fænomenalt dygtige. Når de ikke blev forhindrede af uvejr eller maskinskade eller blev skudt ned af tyske flyvere, kom de som regel rettidigt frem til pladsen. De fandt nøjagtig frem til de fire lygter der markerede pladsen, og strøede faldskærmene ud med det kostbare gods.

Da der i begyndelsen kun blev fløjet i måneskinsvejr, var det et betagende syn, hver gang man stod på en nedkastningsplads og så en stor Halifaxmaskine tegne sin silhuet mod nattehimmelen, og så de farvestrålende faldskærme dale ned.

Senere begyndte også amerikanere at flyve gods til os. De havde den fordel, at kunne flyve i al slags vejr og i buldrende mørke på grund af deres mere moderne udstyr og radaranlæg.

Samtidig havde de sendt os en sender - en såkaldt Euroka, som vi opstillede på pladsen, og som flyverne kunne pejle efter.

Selvfølgelig havde vi mange forskellige oplevelser på disse ture, og vore nedkastningspladser var ikke altid lige gode.

Den mest besværlige var på en mark ved Bjørndrup Strand. Ved en af nedkastningerne faldt halvdelen af containerne i vandet nede ved stranden, og vi havde meget besvær med at få dem slæbt op af de stejle skrænter.

Da det endelig var lykkedes, og det hele var kommet på lastbilen, sank hjulene ned i den bløde jord, så vi måtte ind og vække forpagteren på gården, for at få nogle hestekræfter til at få bilen slæbt fri, men da var klokken også blevet 6⁰⁰ morgen.

En anden nedkastning skulle være afhentet af en båd fra Østerskompagniet, men denne fik motorstop, hvorfor der måtte rekvireres en lastbil.

Denne sending blev opbevaret på Østerskompagniet i de overbyggede bassiner - og senere pakket og videresendt. Det var forøvrigt ved denne nedkastning, at vi fik en lille forskrækkelse. Mens vi var ved at samle beholderne sammen, var der én der pludselig råbte: "*Tyskerne kommer*". Jeg skal love for, at vi fik travlt med at komme væk.

Det kostede mig et par gode bukser, da disse flængedes i et pigtrådshegn. Heldigvis viste det sig at være falsk alarm. Manden der havde råbt, havde forvekslet tyskere med en lang række hegnspæle han så i halvmørket...

I tilknytning til Bjørndruppladsen, oplevede vi også en lille sjov historie. Tre fra vores gruppe var medlemmer af KFUMs bestyrelse. Desuden var købmand Magnus W. Pedersen også medlem. En aften til et bestyrelsesmøde sad så denne købmand og fortalte om en spændende episode, der var sket ude på hans ejendom i Bjørndrup:

Jo, hans bestyrer havde fortalt ham, at han den forrige nat havde hørt støj fra en flyvemaskine. Han kiggede ud af vinduet og opdagede, at der stod en hel række mænd i en rundkreds ude på marken, og at der lidt efter var landet en engelsk maskine midt i kredsen. De havde losset nogle beholdere og startede så igen. I løbet af et øjeblik var varerne og mændene forsvundet igen.

Vi hørte jo selvfølgelig andægtigt efter, men købmanden fik ikke den rigtige version af historien før efter krigens slutning - nemlig at omtrent den halve bestyrelse og hans egen forpagter var deltagere i episoden...

En anden af vore nedkastningspladser var i nærheden af Højris og kodenavnet hertil var Leif.

En aften efter nogen ventetid hørte vi i radioen denne hilsen til Leif, og et øjeblik efter havde vi Hans i telefonen: *"Har du ikke lyst til at komme op til en kop te"*. Det var signalet. Så vidste vi at vi senest kl. 10 skulle op hos ham med godt varmt tøj på. Der brugte vi så en times tid til at efterse vore våben og få sat detonatorer i håndgranaterne og få det hele pakket i et

par tasker. Vi gik så op til Frueled, hvor vi skulle mødes med et par andre grupper.

Dér holdt lastbilen, og vi kørte afsted til Højris, fandt pladsen vi skulle være på, og afventede flyverens ankomst.

Ventetiden ved disse ture var næsten noget af det værste. Aftenen før den tur vi taler om her, havde vi fået kodenavnet, og den aften stod vi og ventede på pladsen i kulde og blæst fra midnat til henved kl. 5⁰⁰ om morgenen. Der kom ingen flyver, så vi måtte tage hjem uden udbytte.

Men denne aften blev vi ikke snydt. Ved 2 tiden hørte vi den kendte brummen i det fjerne, og fik i en fart lygterne på plads. Et øjeblik efter drøned maskinerne i ganske lav højde hen over hovedet på os. Det slog næsten aldrig fejl, at maskinen - efter at have fløjet over pladsen - slog en lille runding ind over Mors for så at vende tilbage for at kaste sin ladning ind over pladsen. Det gjorde den også denne gang.

Men da den kom tilbage anden gang skete der noget, som forskrækkede flyveren og forøvrigt også os: Vi så at der fra et eller andet sted i nærheden fløj ildkugler op mod maskinen, hvor de med et knald sprængtes, og de glødende sprængstoffer fløj omkring maskinen.

Dette gentog sig et par gange, og vi blev hurtigt klar over, at det var en af de små tyske patruljebåde, der af og til holdt til i havnen i Nykøbing. Den lå lige i fjorden neden for engen og skød på flyveren.

Flyveren har ganske sikkert ikke været glad for det. I hvertfald fik han ikke trykket på knappen til udløsning af faldskærmene på det rette tidspunkt, men forsvandt i retning mod Sallingsundskoven.

Nu var der nogle af os, der mente at have set nogle sorte skygger der faldt fra maskinen helt ovre ved skoven. Helt sikre på det var vi ikke, men vi måtte jo over for at kigge efter dem.

Det viste sig at være nemmere sagt end gjort.

For det første var det jo bælgmørkt og vi turde ikke bruge vores lommelygter, fordi vi var bange for

patruljebåden, der lå derude i fjorden. For det andet skulle vi over en eng for at komme derover, og den eng voldte os store kvaler. Jeg tror ikke der var mange der kom tørskoede over. Én af os gik sågar i et vandhul til halsen, men kom dog op igen.

Jeg tror vi gik et par timer derovre i skoven før vi fandt noget. Vi havde næsten opgivet helt, da der pludselig var en der var ved at falde over en container. Men hvor var faldskærmen?

Vi kiggede til vejrs og sikke et syn der mødte os: Nok så nydeligt udbredt over ét af de allerhøjeste træer hang skærmen, og var hverken til at rive eller rykke ned. Der måtte et par mænd op i træet for at få det bjærget.

Efterhånden som tiden gik, fandt vi i træerne deromkring 9 af faldskærmene med tilhørende beholdere. Vi vidste at der skulle være 12, men de sidste 3 var det ganske umuligt for os at finde. Vi fik så lastbilen dirigeret op i skoven - den måtte helt ned omkring Legind Skole.

Vi fik de 9 beholdere læsset på og nåede uden uheld op til gården i Lødderup, hvor de blev gemt i høet i laden indtil de skulle sendes videre. Vi nåede hjem ved halvseks tiden, og det viste sig at det ikke var spor for tidligt. Kl. 6 var det meste af den del af Mors oversvømmet med tyske soldater, der afspærrede veje og forlangte at se folks legitimationskort.

Uden al tvivl var det den tyske patruljebåd, der havde sendt bud til Thisted efter forstærkning.

Imidlertid var 3 af vore kammerater blevet derude ved Højris. (De havde én af politiets biler, som vi havde "arvet" efter dem, da politiet blev anholdt af tyskerne). Det var meningen at vore kammerater skulle finde de sidste 3 beholdere og gemme dem af vejen. De fandt dem også, og begav sig ad Lødderup til.

Aldrig så snart de var i nærheden af hovedvejen opdagede de, at det vrimlede med tyskere, og at alle veje var spærrede.

De så ingen anden udvej end at prøve med fuld fart at køre igennem en lille spærring, som en tysk patrulje lige havde lavet. Det lykkedes dem også at komme igennem, men en mælkebil som tyskerne havde anbragt længere fremme på vejen kunne de ikke passere. De måtte lade bilen stå og flygte ind over markerne medens tyskerne skød efter dem. Men afstanden var for stor og de nåede alle helskindet hjem, mens bilen og vores pejleapparat blev tyskernes bytte. En af de 3 kammerater var til daglig hotelportier på Hotel Bendix, og hans hat - med hotelnavnet istemplet - blev efterladt i bilen, og det resulterede i at der dagen efter stillede to gestapofolk fra Skive ved hotellet i Nykøbing for at anholde portieren, som selvfølgelig var gået under jorden.

Vores absolut bedste nedkastningsplads var i Legind på en mark mellem Jesperhus og Kårup. Den blev især i den sidste tid af besættelsen meget benyttet. På et tidspunkt 3 nætter i træk, så det var trætte og søvnige folk, der mødte på deres arbejde kl. 7 om morgenen,

for ingen måtte jo vide hvad vi om natten beskæftigede os med.

For mit vedkommende lykkedes det faktisk at holde det skjult både for familien og for vore folk på værkstedet til den 5. maj. Men hårdt var det, og det resulterede da også i at Erna tog om til vores gamle læge Olivarius og spurgte om han ikke kunne skrive nogle ferietabletter op. Det blev til et afslag, men da Erna forklarede ham årsagen, var hans kommentar bare: *Hvor mange vil du ha'?"*

Som sagt var Legind pladsen meget benyttet.

En nat derude da flyveren havde kastet sin last af 12 beholdere hørte vi lyden af endnu en flyver. Da vi havde hørt om en nedkastning i Salling, hvor den engelske flyver blev forfulgt af en tysk jagermaskine, og at denne pludselig vendte om og beskød mandskabet på pladsen (heldigvis kun med et benskud til følge) blev vi forskrækkede og løb i hast væk fra pladsen. Men da vi så i vejret opdagede vi at endnu 12 faldskærme med deres last stille dalede ned på jorden.

Det var nu ikke altid de dalede stille ned. En nat var der én af skærmene der ikke foldede sig ud, og beholderen knustes og indholdet lå spredt ud over marken. Vi samlede selvfølgelig det vi i mørket kunne se, men at vi ikke havde fået det hele med opdagede jeg senere, da jeg efter krigens slutning var ude på gården for at reparere tagrender. Jeg fortalte gårdejeren, at jeg nogle nætter havde huseret på hans marker.

Han var klar over at der var foregået noget, og så viste

han mig at der oppe på hanebjælken i laden lå patroner, sprængblyanter og meget andet skyts, som han havde fundet på marken. Da jeg fortalte ham, at især sprængblyanterne kunne være farlige i en ukyndig hånd, bad han mig om at tage det med mig, hvilket jeg gjorde.

Selve modtagearbejdet voldte i reglen ikke så store vanskeligheder. Hovedproblemet var at få godset gemt væk og videresendt. Meget af det blev i første omgang gemt i forskellige gårdejerers lader, men måtte flere gange flyttes fordi gårdejerne var blevet nervøse. Og det var fuldt forståeligt, idet tyskerne flere gange gik på opdagelsestogter og foretog "stikprøver" i halmen. Godset blev videresendt - ofte med jernbanevogn og andre gange med flyttevogn, og med en lille toværelseslejlighed til at fylde op ved bagenden af bilen, hvis nogen af de hyppige vejkontrolposter skulle vise sig at være for nysgerrige.

Det er indlysende at den slags arbejde ikke kunne udføres uden en vis tabsprocent. Engang gik det galt i Vejle. En sending her fra Nykøbing blev opsnappet, og dagen efter stillede der to gestapofolk ved godsbanestationen ved færgen i Nykøbing. Portieren, der havde modtaget forsendelsen opgav alt for villigt hvem afsenderen var, men denne mand var heldigvis ikke hjemme, da gestapofolkene stillede ved hans bopæl. Enkelte flyvninger med gods til os kunne gå tabt. Enten fordi flyveren ikke fandt pladsen eller blev forfulgt af

tyske maskiner og nedskudt. Under en flyvning til en modtageplads blev et R.A.F-fly beskudt og styrtede ned i Limfjorden ved Livø. Hele besætningen omkom. Nogle blev fundet og ligger begravet på kirkegården i Sejerslev.

Da de allierede tog alvorligt fat på den strategiske bombing af Tyskland, medførte det overflyvninger af Danmark af imponerende dimensioner. 500 bombemaskiner var ikke ualmindeligt, og mange gange kom de ind over Mors.

Men tyskerne havde et velsmurt observations- og forsvarssystem i Danmark.

Få fly passerede uobserverede ind over vore kyster. Luftværnskanoner og tyske jagere tog deres told, navnlig af maskiner der haltede hjem - anskudt eller mekanisk svækkede.

Mange mødte deres skæbne over dansk territorium på hjemvejen fra bombingerne i Tyskland.

Nedskudte og nødlandede fly blev hyppigere, og desværre viser statistikken, at kun få var rede til at yde nødstedte flyvere hjælp. Flere var derimod alt for ivrige efter at anmelde flyvere - der havde reddet sig med faldskærm- til tyskerne.

En engelsk maskine blev skudt ned i Thy, men to af besætningen overlevede styrtet ved faldskærmsudspring. De blev under iagttagelse af store sikkerhedsregler bragt til Nykøbing.

Den største vanskelighed var at komme over den af tyskerne bevogtede Vildsundbro, hvor man normalt

skulle vise legitimationskort. De to flyvere var blevet forsynet med falske kort, og da det var tilfangetagne russere der havde vagtposten, gik transporten glat igennem til Nykøbing.

Efter et par dages ophold i boghandler Schmidts kolonihavehus blev de sendt til Sverige.

En nat skulle vi have en nedkastning i Legind. Vi ventede længe, men der kom ingen flyver. Dagen efter erfarede vi, at landingen var landet i nærheden af Karby. Man tror at det er en lille dreng, der til sin fødselsdag havde fået en lommelygte. Da han en aften hørte en flyvemaskine i luften, gav han sig til at signalere til den - med det resultat at 12 beholdere et øjeblik efter til hans store forskrækkelse ramte jorden ved siden af ham. Den stedlige sognefoged havde indsamlet en del af sendingen, som blev afhentet, men en del af godset manglede. Det resulterede i et skarpt brev til sognefogeden - naturligvis forfattet af vores gruppe.

I brevet hed det bl.a.:

“Idet vi takker Dem fordi vi gennem oplysninger fra Dem er blevet i stand til at bjærge hovedparten af godset, kan vi dog ikke undlade at påtale den af Dem udviste forsømmelse m.h.t. tilbørlig opsigst med dette for ukyndige så farlig materiel. Ved optællingen af sendingen har det da også vist sig, at der af omegnens beboere er fjernet 14 karabiner, 10 pistoler, 11 faldskærme og sprængstoffer m.m.

Vi regner med at De Hr. Sognefoged vil lade denne appel gå videre til Deres sognefæller. Samlingen af godset vil vi overlade til Deres egen opfindsomhed. Der gives en frist på 5 dage til at bringe sagen i orden. Vi skylder, at gøre opmærksom på, at vi naturligvis ikke står på bar bund, hvis vi skulle blive nødt til at tage sagen i vore egne hænder. Vi vil ikke uden repressalier lade os bestjæle af landsmænd”.

At de stjalne genstande kom tilbage er vist overflødig at tilføje.... Men det var i sidste øjeblik. Jeg husker at vi, da de 5 dage var gået, blev kaldt sammen i Hans'es have, medbringende ansigtstørklæder til maskering. Men ved en sidste opringning til sognefogeden, fortalte denne, at alt nu var blevet afleveret til ham, så den udflugt slap vi for.

På baggrund af det omfattende nedkastningsarbejde der foregik på Mors, var det som sagt meget små tab man havde. Det hang vel sammen med, at der ikke var så mange tyske soldater på øen. - En lille garnison i Nykøbing og nogle få observationsposter spredt ud over øen.

En sådan tysk patrulje kom én af vore grupper i kontakt med under en nedkastning i nærheden af Flade. Nedkastningen var gået glat, men på hjemturen blev lastbilen anråbt af en tysk patrulje. Det ville være svært at snakke sig fra hvad der var foregået, for faldskærme og beholdere med våben og sprængstoffer lå utildækket på det åbne lad.

Gruppens leder - der sad foran hos chaufføren Bernhardt Pedersen- åbnede vinduet, vinkede til tyskerne og råbte: "*Wir kommen morgen wieder*", hvorpå han gav Bernhardt ordre til at give fuld gas. Tyskeren sprang til side, løb et stykke efter bilen, men åbnede ikke et skud. De havde nok set at gruppen var forsynet med maskinpistoler, og ønskede derfor ikke at gøre mere ved sagen.

På Mors koncentrerede man sig først og fremmest om nedkastningsarbejdet og udførte derfor kun få sabotagehandlinger, da der ikke var mange egnede objekter. Men fra England lød ordren, at alt hvad der kunne drille og forsinke tyskerne skulle gøres. Da vi en dag hørte at tyskerne havde beslaglagt Nykøbing tømmerhandels lager af træ, og havde læsset det på rekvirerede jernbanevogne, måtte vi jo

forsøge at forhindre dette...

Vor gruppe blev udset til opgaven og vi allierede os med "Gust", der var godt kendt på havnen. Han huggede lodsens store robåd og fik den roet om til Refshammer. Dér mødtes vi så og roede i nattens mulm og mørke til Glyngøre færgehavn. Der blev sat vagter ud og "sprængningseksperterne" gik i gang med at minere færgehavnens broklap. Vi nåede lige igen at få foden på Refshammers strand, da et mægtigt brag vækkede de fleste af Nykøbings beboere. Da ingen af os havde lyst til at levere båden tilbage til havnen, hvor der lå to tyske patruljebåde, husker jeg at "Gust" satte foden på bådstævnen med ordene "*nu må du selv finde hjem*". Så sejlede båden igen ud på de vilde vover.

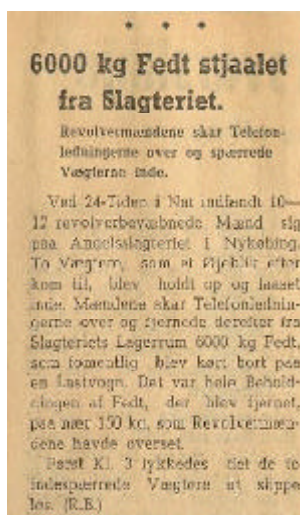
Broklappen var revet løs og lå på bunden af færgelejet. Hejseværket blev også ødelagt, og det blev en forsinkelse på mindst en måneds tid...

Derpå forsøgte tyskerne at få træet bort med biltransport, men ved hjælp af "tyrebusters", som sprængte dækkene på de tyske vogne standsedes også denne trafik.

I et andet tilfælde havde vi fået underretning om, at tyskerne havde beslaglagt hele slagteriets fedtbeholdning, og at dette skulle fragtes sydpå dagen efter.

Vi samledes og begav os derom midt om natten. Da slagteridirektøren boede i en lejlighed ovenover slagteriet blev hans telefonledning klippet over.

Dagen efter kunne man i Morsø Folkeblad læse: *“R.B. meddeler: 6000 kg. fedt stjålet fra slagteriet. Ved 24-tiden i nat indfandt 10 - 12 revolverbevæbnede mænd sig på slagteriet i Nykøbing. To vægtere, som et øjeblik efter kom til blev holdt op og låst inde. Mændene skar telefonledningerne over og fjernede derefter fra slagteriets lagerrum 6000 kg. fedt, som formentlig blev kørt bort med lastbiler. Det var hele beholdningen af fedt, der blev fjernet, på nær 150 kg., som revolvermændene havde overset. Først kl. 3 lykkedes det de to indespærrede Vægtere at slippe løs. (R.B.)”*

- At vægterne for øvrigt hjalp med at læsse fedtet skrev avisen ikke noget om...

Der var mere fedt end vi havde regnet med, så vi måtte køre to gange. Det hele blev kørt til havnen og gemt i fiskeeksportør Graversens ishus, hvor det lå til krigens afslutning, hvorefter det blev hentet af slagteriet og omsmeltedes...

Et par dage efter “tyveriet” havde fiskeeksportør Graversen familiemiddag. Under denne sagde sønnen sagfører Graversen at *“nu kunne det jo have været rart at ha’ noget af dét fedt, der blev stjålet forleden nat”* - Intetanende at alle de 6000 kg. lå i hans mors ishus 100 meter fra hvor han sad...

Krigens afslutning nærmede sig, og man gjorde sig sine tanker om hvordan denne afslutning ville blive. Ville vort land blive forvandlet til en slagmark?

At vi skulle blive befriet på den måde det skete, havde vi næppe turdet håbet.

Selv gjorde vi i krigens sidste tid alt for at øge vor egen sikkerhed. Der var ganske vist ikke så mange tyskere her på Mors, men vi havde jo hørt andre steder fra om stikkernes virksomhed.

Da vi var klar over, at gestapo skulle komme til øen enten fra Vildsundbroen eller fra færgerne, oprettede vi i den sidste tid om natten vagtkorps ved indfaldsvejene. Vagterne skulle så efter et vist system advare os. Endvidere begyndte vi at sove ude om natten, så mange af nætterne tilbragte vi på KFUM.

Det blev ikke til meget søvn i disse tider, men det blev det heller ikke for vore koner. Jeg er sikker på, at de oplevede mange søvnløse nætter. Vi andre vidste jo hele tiden hvad der skete - det vidste de ikke. Desuden var der på det tidspunkt også småbørn at passe både dag og nat.

På KFUM sov vi på sekretærens kontor på første sal, og jeg tror ikke at hverken bestyrerinden fru Olsen eller køkkenpigerne anede noget om dette.

En nat var det dog ved at gå galt: Efter at vi var kommet til ro, havde fru Olsen ferniseret hovedtrappen, så at vi næste morgen måtte benytte køkkentrappen og igennem køkkenet.

Jeg tror at pigerne undrede sig meget over, at sekretæren havde så tidlige besøg...

Grunden til vores forsigtighed var jo nok også, at tyskerne havde øget deres bekæmpelse af den danske modstandsbevægelse yderligere. Der blev trukket flere politistyrker fra de to terrororganisationer SS og gestapo til Danmark. Det skete under ledelse af den tyske general Werner Best. Da det kom Hitler for øre at denne general ikke helt troede på, at terror kunne standse modstanden og sabotagen, blev Werner Best kaldt til Hitlers hovedkvarter "Ulveskansen". Dér befalede en rasende Hitler, at terror skulle indføres i Danmark.

Der skulle ingen ret være for sabotører. Kun øjeblikkelig skydning!

Desuden skulle der for ethvert mord på tyske soldater eller embedsmænd ske hævmord på fem danskere. Sabotage skulle mødes med fem-dobbelt anti-sabotage på kendte danske bygninger. Alt dette udviklede sig til en terrorkrig mellem tyskerne og modstandsbevægelsen.

Af tyskernes terrorgrupper var den såkaldte "Peter-gruppe" den værste. Den bestod af 20 tyske "eksperter" og lige så mange danske landsforrædere. For hver sabotage eller overfald på tyskere, udførte disse grupper det femdobbelte antal sprængninger eller nedskydninger.

Alene denne "Peter-gruppe" blev ansvarlig for over hundrede mord og et par hundrede sprængninger af danske bygninger. Et af de første af disse clearingmord ramte Kaj Munk,

der jo blev ført fra sit hjem i Vedersø og skudt ned i en plantage d. 4. januar 1944.

Alt sammen skulle det skræmme befolkningen fra at slutte sig til modstandsbevægelsen, men virkningen var snarere modsat: Flere og flere danskere blev aktive i modstanden.

Den danske befolkning måtte finde sig i afsavn under besættelsen. Danmark var jo ikke selvforsynende. Al import standsede og dermed forsvandt alle de varer vi før havde indført, og der indførtes rationering af næsten alle varer.

Man skulle hente rationeringsmærker hvert kvartal hos myndighederne. Uden dem kunne man næsten intet købe af sukker, mel, brændsel, tøj o.s.v. Alle privatbiler blev klodset op og lastbiler blev forsynet med en såkaldt generator - en slags kakkelovn der kunne lave gas af bølgebrænde til bilens fremdrift. Cykeldæk og slanger kunne ikke købes i forretningerne. Cykelhandlerne kunne kun købe 5% af de dæk de plejede at købe om året før krigen, så det blev mange gange til bukkevarer - dvs. de varer der lå under disken, og som ekspedienten måtte bukke sig efter for at levere til de faste kunder.

Det hændte af og til, at vi i englændernes nedkastede containere kunne finde et par Dunlop cykeldæk, et par varme uldsokker eller engelske cigaretter, men den trafik blev nu stoppet. Blev man taget af tyskerne, var det ikke nemt at forklare, hvor man havde sådanne ting fra.

Også i forretningen mærkede vi vareknapheden. Materialer som zink og tin til tagrender blev en mangelvare. Det resulterede i at vi kørte rundt på øen og opkøbte landmændenes bølgeplader, hvorefter vi på værkstedet valsede bølgerne ud med et kæmpestort cementvalsehjul, som vi havde lavet til formålet. Samtidig opkøbte vi folks tinlysestager og tinkrus, som vi så omsmeltede til loddetin.
- Særlig kønne tagrender blev det nu ikke.
Også rør og armaturer til VVS-arbejdet var det

vanskeligt at fremskaffe. Før var vi vant til at grossisterne kom til os for at sælge deres varer, men under krigen måtte jeg flere gange med toget rundt til jernhandlerne i Danmark for at skaffe rør m.m. Det lykkedes som regel at bjærge lidt hist og her.

På Mors var der på det tidspunkt ikke alle steder - især ikke i yderkanten af øen - indlagt elektricitet til belysning. Man måtte klare sig med petroleumslamper, men da også petroleum slap op, blev der fremstillet carbidlampen, som vi også solgte i forretningen. Men også carbiddet blev en mangelvare. Vi var så heldige at finde en god leverandør, som nogle gange sendte os en halv snes store tønder carbid. Når det rygtedes strømmede folk til fra det meste af øen, og vi fik travlt med at få rationer på 5 kg. vejret op og ekspederet.

Enhver der husker krigsårene, forbinder dem ikke mindst med kulde. For det første havde vi tre isvintre med megen hård kulde og meget sne. For det andet slap olie, kul og koks op, så vi måtte nøjes med tørvebrændsel, der ofte havde en så dårlig kvalitet at halvdelen af dem var jord.

Jo, jeg husker nøje slæbet med at få tørvene bragt i hus - og løbesoden der drev ned af skorstenen på grund af de alt for fugtige tørv. Også huskes de arktiske soveværelser, hvor isen dækkede ruderne med centimetertykke skorper, og hvor den øverste del af dynen om natten frøs til is ved udåndingen.

For at spare på gassen til det varme vand, begyndte vi på værkstedet at fremstille nogle fløjtekedler – såkaldte stikkekedler der var afpassede, så de kunne stikkes ind i fyrlågen i kakkelovnen. Dem solgte vi rigtig mange af.

Også danskernes beklædning blev et stort problem. De gode varer til fremstilling af sko og tøj forsvandt.

Fabrikanterne brugte al deres opfindsomhed til at lave erstatningsvarer. Cellulden fremkom, en vare der egentlig blev lavet af bomuldsaffald, men som under krigen blev fabrikeret med tilskud af siv, halm, kartoffeltoppe og træ. Det lignede ikke som uld, og det mistede faconen når det blev vådt.

De gode gamle habitter blev vendt; - en operation der ikke helt lod sig skjule, idet brystlommen flyttedes fra jakkens venstre side til dens højre. Skjorternes kraver og manchetter blev vendt eller fornyet med stof, der var klippet af skjorten fornedet.

Denne vareknaphed varede til længe efter krigens slutning.

Det hjalp dog noget for os der havde deltaget i nedkastningsarbejdet. De mange faldskærme blev delt imellem os. Skærmene havde en diameter på over 10 meter og var forarbejdet af meget fint stof af natursilke eller bomuld. Farverne var blå, røde eller hvide. Det er klart at vore koner var stærkt interesserede i dette dejlige stof, der kunne bruges til gardiner og kjoler m.m.

I krigens sidste måneder opstod der også her i Danmark et flygtningeproblem.

Strømmen af tyske civile der var på flugt fra de fremrykkende allierede hære fra -både øst og vest- voksede til en mængde, der skaffede os store problemer.

Men tyskerne havde ikke plads til dem i Tyskland, og sendte dem -trods heftige protester- til Danmark.

Mens jeg skriver dette her nu i 1999, diskuterer vore politikere, om vi kan tage imod 1500 eller 5000 flygtninge fra Kosovo i Jugoslavien.

Jeg tror det endte med at vi kunne klare 3000.

- Helt anderledes så det ud i 1945:

Fra februar til maj 1945 ankom der - sejlene og til fods- 244.000 civile tyskere og 24.000 flygtninge og fanger fra andre lande. Dertil kom 50.000 sårede tyske soldater, der ligeledes blev ført herop i de sidste

krigsmåneder.

Og da vi sådan set også skulle skaffe mad til de 120.000 soldater der opholdt sig her, kan man nok forstå at Danmark blev et nedslidt og forarmet land.

Tomme lagre og mangel på snart sagt alt.

Også her i Nykøbing måtte vi tage imod 7-800 tyske flygtninge, som blev indkvarteret på vore skoler.

Efter befrielsen blev det også én af vore opgaver, at holde vagt ved disse skoler, da man ønskede, både af hensyn til politiske og sundhedsmæssige grunde, at holde disse flygtninge isoleret indtil de kunne hjemsendes.

Endelig kom befrielsesbudskabet den 4. maj, og vi troede at vi nu skulle til at have roligere forhold og noget mere søvn, men det blev der ikke noget af. En halv time efter at budskabet om, at Danmark var frit ringede Hans og bad os straks møde på Ting- og arresthuset, hvor forskellige opgaver nu skulle løses.

Bror, Oskar og Jeg foran tinghuset 5. Maj 1945

Oskar og Sverik blev sendt til Næssundfærgen med ordrer til færgepersonalet, men det måtte de nu opgive. Da de kom til Sindbjerg Plantage, hvor der var en tysk pejlestation kunne de ikke komme videre.

Tyskerne, der var nervøse for, hvad der nu skulle ske med dem, havde afspærret vejen med "spanske ryttere" og stod med skydeklare våben og spærrede for alt færdsel. Oskar drejede bilen ned af første vej til højre, men det var nu ikke så godt, da det viste sig at være vejen til en lukket grusgrav. De måtte lade bilen stå og finde en telefon, og blev derefter afhentet af en Falckambulance.

Men der var opgaver nok at tage fat på. Værnemagere og tyskernes håndlangere skulle afhentes og interneres. - Vel også i nogen grad for at beskytte dem, så der ikke skulle opstå "de lange knives nat".

Det var ikke nogen sjov opgave. Lørdagen og søndagen igennem udspilledes der de mærkeligste scener foran Ting- og arresthuset:

En hundredtallig menneskemængde betragtede arrestanterne når de ankom, og hilste dem i flere tilfælde med tilråb.

Vi var nogle der syntes, at det ikke var den helt rigtige måde at klare den sag på. Det viste sig også senere, at det i nogle tilfælde var meget små ting de blev anklaget for.

Jeg husker vi var kede af, at se en kendt og meget anset erhvervsmand fra landet, blive kørt ind - stående på ladet af en lastbil- mens publikum hujede af ham.

Han havde jo nok dummet sig med at sælge nogle varer til tyskerne, men var absolut ikke tyskvenlig. Det faldt også i vor lod, at skulle afhente en mand, der jo nok havde handlet lidt rigeligt med tyskerne, men jeg er stolt over, at vi i Hans havde en gruppefører, der bedre forstod at takle en sådan sag.

Han bad os møde ved mandens bopæl kl 5 om morgenen, og da vi ankom havde Hans været hos et bageri efter rundstykker. Manden blev vækket og fik sin kaffe og fik så besked på at gå til Ting- og arresthuset. Så ville vi følge efter ham med 50 meters afstand imellem os.

Ingen, hverken naboer eller andre så noget, og manden blev i øvrigt også hurtigt løsladt.

Det var i øvrigt ikke eneste gang Hans viste sit mod og sin menneskelighed. En af de første dage efter krigens afslutning, havde en meget stor flok mennesker trukket en ung pige - der var kendt for sin omgang med tyskerne- ud fra en beværtning.

Efter at have klippet håret af hende og revet tøjet af hende, drev de hende nøgen gennem gaden ned mod havnen, hvor hun skulle dyppes.

Da optoget kom forbi Hans'es klinik i Algade, gik han ned og banede sig gennem menneskemængden, gav pigen sin jakke på og sørgede for at hun blev bragt hjem. Det hele skete med en sådan ro og autoritet, at ingen i mængden modsatte sig det.

Folkeskaren skiltes -vel nok med en lidt flov smag i munden.

Krigen var slut, men det var vort arbejde ikke. Jeg tror det var den 6. maj at vores gruppe + 2 andre grupper her fra Nykøbing blev beordret til vagttjeneste i Hanstholm.

Samtlige huse i Hanstholm by blev efter besættelsen opkøbt af tyskere. Formentlig med penge fra den danske nationalbank. Beboerne - ca. 1000 mennesker - blev fordrevet fra byen og anbragt i barakker i nærheden. Derefter byggede tyskerne, ved hjælp af et par tusinde danske arbejdere et fæstningsanlæg, der blev anset som ét af de stærkest armerede langs hele vestvolden.

Anlægget bestod af ca. 300 betonbygninger, og bemanningen kom efterhånden op på omkring 6000 soldater. Man opstillede 4 stk. 38cm kanoner der havde en rækkevidde på et halvt hundrede km.

Samme kaliber kanoner blev monteret i Norge, og tyskerne havde på denne måde kontrol over indsejlingen til Kattegat og Østersøen.

Til dette fæstningsværk ankom så d. 6. maj en snes modstandsfolk, stående på ladet af en lastbil.

Vores uniformering bestod af et armbind og en stålhjelm, og vi var absolut ikke særlige modige, da vi af det tyske vagthold blev lukket ind i lejren gennem indgangsbommen.

Ved selve bommen var der monteret 2 stk. 75 cm. store projektører og afspærringen til selve lejren bestod af først en række tankspærringer, derefter et bredt minefelt og til sidst en tyk pigtrådsspærring. Gruppe 10 - vor gruppe - blev sat af ved denne

hovedpost.

Ved siden af porten lå et lille husmandssted, hvor det tyske vagthold opholdt sig.

Det hus skulle vi så overvåge, og vor opgave var, at vi døgnet rundt skulle stå vagt ved bommen og kontrollere ind- og udgående trafik.

Ved vagtskiftet indtraf i øvrigt en lille sjov episode: Da tyskerne havde fået samlet deres grej sammen, begyndte de i spredt orden at gå ind efter byen til.

Det syntes vores chef, en officer fra Viborg ikke om. Han kaldte dem tilbage og forlangte, at vagtafløsningen skulle ske på en regelret måde, og så måtte tyskerne hen og stå ret for en sådan flok civilister. Det syntes de bestemt heller ikke om, kunne vi se på dem.

Men i dette husmandssted og ved bommen, tilbragte vi så de næste 10 dage. Det var selvfølgelig ikke de tyske soldaters færden ud og ind, vi skulle kontrollere. Det havde vi jo slet ingen magt til, men derimod de talrige danske handlende m.m der kom og ville afhente fryser, køleskabe og hvad de ellers havde stående i byen.

Det fik de ikke lov til. Det hørte til de allieredes krigsbytte. En enkelt undtagelse gjorde vi dog. En politimand tilhørende én af vore andre grupper havde vagt ved en anden udgang. Han havde fundet ud af, at der rundt omkring i de mange kontorer fandtes kontormaskiner, der var betydelig mere moderne end dem man havde på politistationen i Nykøbing. Så da der en aften kom en Falckambulance, fik den lov til at passere med det indhold den havde...

Én af de første dage vi var der, kom de første engelske officerer kørende i et par jeeps. De stoppede op hos os, og forlangte to af os med. Jeg tror det var Peder og Bror, og de mødtes så med tyske officerer i én af de tyske kanonstillinger.

Her overgav - meget højtideligt- den tyske officer samtlige fæstningsværker ved den jyske vestkyst til englænderne.

Den engelske officer tog nu situationen meget afslappet. Han stod lænet op af betonvæggen og havde travlt med at stoppe sin pibe, og lod som om det ikke interesserede ham synderligt.

I øvrigt kedede vi os ikke under Hanstholm-opholdet. Vi passede de høns tyskerne havde efterladt, og foretog små udflugter til tyskernes mange depoter, for at finde samleobjekter. Det var nu Sverik der var mest ivrig, men parolen til ham når han tog afsted lød: *“Husk 7 af hver”*.

Da vi heldigvis ikke tidligere havde haft lejlighed til at bruge vores våben, benyttede vi tiden til at afprøve dem og skyde til måls efter dåser, indtil en dag vor Viborg-officer overraskede os i det: *“Er I da rigtig kloge? I skyder jo lige ud over minefeltet! Rammer I sådan én, får I alle stumperne i hovedet!”*

- Så var den leg forbi!

En aften forskrækkedes vi af et forfærdeligt spektakel nede fra havet. Jeg tror der blev skudt med våben af alle slags. Lige fra kanoner til pistoler. Heldigvis viste

det sig at være ganske fredeligt.

Det var nok soldaternes måde, ved en slags fyrværkeri, at fejre krigens afslutning.

I de sidste dage stod vi så og lukkede bommen op for de næsten kilometerlange rækker af soldater, der havde ordre til at marchere til den tyske grænse. Det var svært at sige om de følte sig slagne eller befriede. Træthed og lede ved krige var i hvert fald iøjnefaldende. Vel også fordi de skulle hjem til et sønderbombet land.

Vort job ved Hanstholm var forbi, og vagttjenesten blev overtaget af soldater fra den danske brigade.

En begivenhedsrig tid var forbi, men en tid hvor kammeratskabet der i forvejen fandtes i gruppe 10, yderligere udvikledes.

I dag -54 år efter krigens afslutning- er vi af de mandlige medlemmer af gruppe 10 kun Bror og mig tilbage. Af det såkaldt "svage køn" - der absolut ikke var svag under besættelsen, er kun Dys, Emma, Anna S, Anna L og Erna tilbage.

Vore årlige 5. maj sammenkomster er forbi, men forbindelsen holdes gennem telefonen stadig ved lige.

Sådan slutter så denne lille Morsø-beretning om de fem tungeste år i Danmarks historie.

Jens Christian Vils Pedersen, Maj 1999.

Jens Christian Vils Pedersen:
Født i Nykøbing Mors d. 31/3 1913.
Blikkenslagermester i Nykøbing.
Blev i 1938 gift med Erna.

